

Esad Kurtović, **Konj u srednjovekovnoj Bosni**. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, 2014. 835 strani.

Vodilni bosanski medievist Esad Kurtović nas je presenetil z novo, zelo obsežno knjigo z naslovom, »Konj u srednjovekovnoj Bosni«. Konj je po mnenju avtorja statusni odraz srednjeveškega človeka, a najbolje ga predstavlja simbolika srednjega veka. V bosanski zgodovini to ilustrirajo *stečki* z raznimi simboličnimi upodobitvami iz vsakdanjega življenja tedanjega človeka. Še posebej to izražajo pečati bosanskih vladarjev, ki predstavljajo uradni odraz najvidnejše vloge konja v srednjem veku. Tudi v politični zgodovini je prispevek konja izjemen. Teritorialni politični razvoj Bosne bazira na moči konja. Osnovna zamisel nosilca bosanskega razvoja, bosanskih vladarjev in plemstva ni mogla biti realizirana brez pomoči konja. Konj predstavlja tudi osnovo, na kateri temeljijo vse vrste komunikacij. Vsa ta vprašanja je skušal avtor osvetliti s pomočjo velikega števila pregledanega arhivskega gradiva dubrovniškega arhiva.

Knjiga je razdeljena na deset poglavij. V prvem poglavju avtor razpravlja o konju v Bosni od prihoda Slovanov na Balkanski polotok do propada bosanske države in padca pod turško oblast leta 1463. Opisuje konja kot glavno silo v vojskovanju. Zanima ga število konjenikov v posameznih vojaških spopadih, govori še o vojaški taktiki, pri čemer skuša ugotoviti vlogo bosanskih fevdalcev v turških vojaških operacijah. Posebej razpravlja o dvorski kulturi in s tem povezanih viteških turnirjih in igrah. Na koncu se posveti opisu konjeniških portretov na pečatih in stečkih. Podrobneje se ustavi pri opisu konja v heraldiki. Svoja razpravljanja ponazorijo s številnimi posnetki pečatov, stečkov in grafičnih upodobitev raznih predstav v zvezi s konjem iz srednjeveških kodeksov, kronik in analov.

V drugem poglavju se Kurtović posveča vzreji konja na podlagi posebne pogodbe med lastnikom in vzrejevalcem. Dubrovčani, lastniki konj, so dali konje v vzrejo domačemu življu v zaledju Dubrovnika, običajno skupaj z drugo živino (govedom, kozami, ovcami). V dubrovniškem zaledju je obstajala posebna gospodarska veja, ki se je odvijala po ustaljeni instituciji imenovani »socida«. Ta je predstavljala svojevrstno povezavo med lastnikom in vzrejevalcem. Pastirji vzrejevalci so konje čuvali, jih hranili, opravljali z njimi različna dela in se brigali za potomstvo. Njihov dobiček je bil odvisen od uspešnosti dela pri vzreji konja. Za plačilo so dobili del potomstva, ali pa so bile določene mesečne denarne nagrade. V primeru slabe vzreje konja so se pri plačilu upoštevali negativni rezultati.

Kupoprodajne pogodbe in cene konja so predmet naslednjega poglavja, v katerem je avtor vključil široko paleto srednjeveških pravnih norm, ki poleg osnovnih podatkov o prodaji navajajo ime prodajalca in kupca, mesto prodaje, priče in poroka. Cene konj so se v Dubrovniku gibale med deset in trideset perperjev, medtem ko je cena konja plemenite pasme dosegla tudi 120 perperjev. Status prodajalcev različnih družbenih slojev s širšega dubrovniškega zaledja jasno kaže, da je bila konjereja na področju celotne srednjeveške Bosne zelo razvita. Konj dubrovniškega zaledja v srednjem veku predstavlja potomce indoevropskega konja. To so hribovski konji, čvrsti in odporni na klimatske spremembe in skromni v prehrani. Konji so bili žigosani.

V posebnem poglavju avtor obdela konjsko opremo in to na podlagi arhivskega in arheološkega gradiva. Ilustrativni primer za poznavanje konjske opreme v srednjeveški Bosni je npr. konjska oprema Sandalja Hranića Kosaća, ki jo je hranil v depozitu v dubrovniški zakladnici. Konjsko opremo so sestavljali: sedlo, pokrivalo, ostroge, podkve, žvale, tovorno sedlo, česala, stremena. Zato ni čudno, da je bila na dubrovniškem področju in v širšem zaledju zelo razvita kovaška obrt, ki je bila vezana na delo konjarjev in podkovačev konja. Pomemben razvoj je imela tudi sedlarska obrt.

Zelo obsežno razpravlja avtor o karavanski trgovini, v kateri je prav vloga konja posebej poudarjena. Karavanska trgovina namreč predstavlja hrbtenico živahnega balkanskega in evropskega gospodarskega sistema v srednjem veku. Mihajlo Dinić je s svojo študijo o srednjeveški karavanski trgovini razrešil osnovna vprašanja te problematike. Do pomembnih rezultatov so prišli tudi drugi raziskovalci, kar je Kurtoviću olajšalo raziskovanje nekaterih specifičnih vprašanj karavanske trgovine v Bosni. Glavni viri, ki jih je uporabljal, so pogodbe in tožbe. Karavanska trgovina je bila skoncentrirana v rokah vlahov iz neposrednega dubrovniškega zaledja, predvsem s področja Hercegovine. Vlahi so bili kot tovarniki v tem poslu zelo izkušeni in zanesljivi. Bili so večji pri sklepanju pogodb z naročniki o prenosu trgovskega blaga. Vlahi so preskrbeli zmogljive tovarne konje, zagotovili zaščito tovara, se zavezali k izpolnjevanju sprejetih obveznosti (plačevanje carine, povračilo škode) in jamčili zanesljivo dostavo trgovskega blaga v določen kraj. Mnoga naselja v notranjosti Bosne so doživela razcvet, ker so ležala ob karavanskih poteh. Cena prenosa blaga je bila odvisna od oddaljenosti, vremenskih razmer, varnosti prenosa in vrste blaga. Tovarniki so morali skrbeti tudi za varnost potnikov, ki so spremljali karavano (npr. odposlanci, kurirji). Avtor se dotakne tudi poštnih služb, pri kateri je bila skrb za konje v rokah državnih organov.

V zvezi s konji je pogosto prišlo do sporov. Ti so se lahko pojavili glede vzreje konj, nespoštovanja predpisov ali kršenja pogodb. Ti spori so se reševali na sodiščih. Pri prenosu trgovskega blaga in prevozu ljudi iz primorja v notranjost Balkana je v drugi polovici 14. in v 15. stoletju pogosto prišlo do napadov cestnih razbojnikov. Ropanje tujega imetja je postalo velikokrat poklicno delovanje posameznih družin, ki so prežale ob ozkih karavanskih poteh. Poleg trgovskega blaga so bili predmet ropa tudi sami konji. V številnih tožbah odkriva avtor dogodke, povezane z roparskimi napadi na karavane.

Konj je predstavljal pomembno vrednost, zato se omenja v različnih finančnih transakcijah. Zabeležen je bil v depozitih, zalogih, ki običajno predstavljajo garancijo za trgovsko blago. Konj je bil tudi predmet kreditne trgovine, zato so zanj morali dolžniki dati ustrezno poroštvo. Konj se pojavlja tudi v zapuščinah in ženitnih pogodbah kot dota.

Kurtović je zbral tudi veliko gradiva, ki prikazuje konja kot povzročitelja škode. Konj je lahko uničil tuje posevke ali vinograde. Reševanje takih primerov omogoča vpogled v pravne običaje, ki so se jih posluževali oškodovanci, da so dosegli poravnavo nastale škode. V različnih okoliščinah so lahko tudi konji utrpeli škodo.

Vojaških spopadov si ne moremo zamisliti brez udeležbe konj. Zato so bili spopadi največja nesreča prav za konje. Toda tudi v mirnem času so bili konji lahko poškodovani. Prihajalo je do poškodb ali zlomov nog, izčrpanja konja zaradi pretirane obremenitve s tovorom ali pogina zaradi zanemarjanja vzrejevalca.

V zadnjem poglavju avtor obravnava sledi konja v onomastiki in toponomastiki. Posebno se to odraža v imenih, priimkih in vzdevkih pri ljudeh ali v toponimih krajev (npr. Konjic, Kobilje itd.).

Čeprav avtor v svojem delu v ospredje postavlja konja in mu posveti izredno pozornost, pa dejansko opisuje srednjeveškega prebivalca Bosne in njegovo vsakodnevno življenje. Človek srednjega veka je bil vezan na konja, zato je vzpostavil z njim poseben odnos.

V drugem delu knjige, z naslovom »PRILOZI« (str. 416 -700), avtor na tabelarični način obdela posamezne teme, ki jih je prikazal v prvem delu. V 9 tabelah prikaže naslednje sklope: vzreja in čuvanje konja, cena konja, konjska oprema, vajenci kovaške obrti, kovači na dubrovniškem področju, karavane in njihov tovor, odobritev Malega sveta za prodajo soli, kurirska služba ter ropanje konj in konjske opreme. Vsem podatkom so dodane signature iz arhivskih knjig dubrovniškega arhiva. Obilje arhivskih signatur bo verjetno spodbudilo mnoge raziskovalce za nadaljevanje proučevanja specialnih tem.

V uvodu vsakega poglavja, oziroma podpoglavja, avtor na kratko predstavi vsebino, ki jo obravnava, nato pa navede nekaj posebnih primerov razvrščenih v kronološkem redu. K vsakemu od izbranih primerov pa v opombah objavi celoten tekst notarskega dokumenta, ki ga je odkril v virih. Ob tem se postavlja vprašanje, kaj je avtor s tem hotel doseči. Običajno se pri citiranju znanstvenih del omenja le signatura podatka (serija, stran, ali le vsebinsko najbolj značilen del teksta). S tem ko je avtor v opombah navedel celoten tekst vira (z razrešenimi notarskimi formulami in obrobnimi beležkami), se je zelo povečal obseg dela. Morda je avtor Esad Kurtović s to zelo zanimivo in z mnogimi novostmi podano vlogo konja v srednjeveški Bosni nameraval knjigi dati tudi značaj izdaje virov.

Knjigi avtor doda pregled neobjavljenih in objavljenih virov, ki jih je v knjigi uporabljal, ter spisek uporabljene literature. Obsežen je tudi register osebnih in geografskih imen (ki ne vsebuje podatkov iz Priloga - tabel). Povzetek je v angleškem jeziku.